

ضرورت رعایت قوانین و بخشنامه‌ها توسط بانک‌ها

سعید شکاری نمین
وکیل دادگستری

مشتریان ممنوع می‌باشد.

۳- طبق ماده ۱۴ تصویب‌نامه شماره ۱۵۳۹۶۵/ت/۱۵۴۹۸ هـ ق.م.خ/۱۳۸۸/۳ هیأت وزیران، با عنوان آیین‌نامه وصول مطالبات سررسید گذشته، معوق و مشکوک‌الوصول مؤسسات اعتباری (ریالی/ارزی) «مؤسسات اعتباری موظفند به منظور کاهش مطالبات معوق و افزایش امکان وصول اقساط از تاریخ ابلاغ این آیین‌نامه، قراردادهای اعطای تسهیلات بانکی را به گونه‌ای منعقد نمایند که مشتری، افراد تحت تکفل وی، ضامن و یا ضامنین با شرط ضمن عقد به‌طور غیرقابل رجوع به مؤسسه اعتباری اختیار دهد که هرگونه مطالبات خود اعم از مستقیم یا غیرمستقیم را پس از سررسید و در صورت عدم پرداخت، از موجودی هر یک از حساب‌ها (ریالی و ارزی)، اموال و اسناد آنان نزد مؤسسه اعتباری و یا سایر مؤسسات اعتباری رأساً و بدون نیاز به حکم قضایی یا اجرائی برداشت نموده و به حساب بدهی مشتری منظور نماید. در صورتی که وجوه به صورت ارزی باشد، مؤسسه اعتباری آنرا برداشت و به نرخ روز محاسبه می‌نماید. مشتری، افراد تحت تکفل وی، ضامن و یا ضامنین در صورت اقدام مؤسسه اعتباری به شرح یاد شده حق هرگونه اعتراض و طرح دعوی را از خود سلب می‌نماید»

مطابق آیین‌نامه شماره ۹۴/۱۸۴۸۴۷ مورخ ۱۳۹۴/۷/۷ بانک مرکزی، اخذ تعهد از افراد تحت تکفل تسهیلات گیرنده به جهت وصول مطالبات از آنها در صورت عدم بازپرداخت تسهیلات اعطایی توسط مشتری حذف و بر اساس رأی شماره ۱۲۸۵ مورخ ۱۳۹۴/۱۲/۴ هیأت عمومی دیوان عدالت اداری ماده ۱۴ فوق‌الاشعار باطل گردیده است.

۴- وفق بند ج ماده ۱۵ تصویب‌نامه شماره ۱۵۳۹۶۵/ت/۱۵۴۹۸ هـ ق.م.خ/۱۳۸۸/۳ هیأت وزیران «به‌منظور بازگشت مناسب اصل و منافع حاصل از مطالبات غیرجاری ارزی، هیأت مدیره مؤسسه اعتباری می‌تواند پس از انجام بررسی‌های لازم، تأدیری اتخاذ نماید که بدهکاران ارزی که مطالبات آنها مربوط به تاریخ قبل از ابلاغ این آیین‌نامه بوده و نتوانسته‌اند مطابق با ضوابط حاکم بر مطالبات مربوط، تعهدات خود را ایفاء کنند، بتوانند دیون خود را به ریال پرداخت نمایند، مشروط بر اینکه هیچ‌گونه منع قانونی برای تبدیل مطالبات ارزی به ریال وجود نداشته باشد و بازپرداخت تسهیلات اعطایی بر اساس قانون بر حسب ارز الزام‌آور نشده باشد. مطابق تبصره یک ذیل این بند «در این گونه موارد مبلغ ارزی اصل دین، به نرخ روز پرداخت وجه، توسط مؤسسه اعتباری تسعیر شده و وجه التزام تأخیر تأدیه به ترتیب مقرر شده در چهار چوب قرارداد دریافت می‌شود.» همچنین مطابق ماده ۱ قانون نحوه وصول مطالبات بانک‌ها مصوب ۱۳۶۸/۱۰/۵ مجمع تشخیص مصلحت نظام اسلامی «ماده ۱- کلیه وجوه

بانک‌ها از جمله در تعیین سود و جریمه در قراردادهای و با توجه به ماده ۱۰ قانون مدنی، قراردادهایی که در آن مازاد بر میزان تعیین شده بانک مرکزی سود و جریمه تعیین شده، نسبت به مازاد بر میزان تعیین شده در مصوبه بانک مرکزی، فاقد اعتبار بوده و غیر قابل مطالبه است. نتیجتاً دعوی مطالبه آنها نیز محکوم به بطلان است.» موارد ذیل‌الذکر از جمله مصوباتی است که بانک‌ها و مؤسسات اعتباری مکلف به رعایت مفاد آنها می‌باشند:

۱- مطابق بخشنامه شماره ۹۲/۲۰۶۵۴۶ مورخ ۱۳۹۲/۷/۱۱ بانک مرکزی، در اجرای تبصره ذیل ماده (۲۳) «قانون بهبود محیط کسب و کار» مصوب ۱۳۹۲/۱۱/۱۶ مجلس شورای اسلامی، موضوع «یک‌نواخت‌سازی فرم عقود تسهیلات بانکی» فرم «قرارداد مشارکت مدنی» در یک هزار و یک صد و شصت و پنجمین جلسه مورخ ۱۳۹۲/۶/۲۶ شورای پول و اعتبار به شرح ذیل تصویب رسیده است.

«کلیه بانک‌ها و مؤسسات اعتباری موظف می‌باشند قبل از انعقاد و امضای قرارداد مشارکت مدنی، تمهیداتی اتخاذ نمایند تا مشتری، ضامن و وثیقه‌گذار از مفاد قرارداد آگاهی کامل کسب نموده و نسخه‌ای از قرارداد مذکور به همراه مقررات و ضوابط مصرح در آن، در اختیار مشتری، ضامن و وثیقه‌گذار قرار گیرد. پس از انعقاد و امضای قرارداد، نسخه‌ای از آن که دارای ارزش قانونی یکسان با سایر نسخ می‌باشد، در اختیار طرفین قرارداد (تسهیلات گیرنده، ضامن یا ضامنین و وثیقه‌گذار یا وثیقه‌گذاران) قرار گیرد.

۲- حسب بخشنامه شماره ۹۱/۶۲۶۶۸ مورخ ۱۳۹۱/۳/۱۰ بانک مرکزی «برخی از بانک‌ها و مؤسسات اعتباری با هدف جلوگیری از خروج منابع و یا تأمین وثایق معتبر جهت پوشش ریسک اعتباری، در زمان اعطای تسهیلات، اقدام به بلوکه نمودن بخشی از تسهیلات اعطایی به مشتریان در قالب انواع سپرده‌ها (اعم از قرض‌الحسنه و سرمایه‌گذاری) می‌نمایند. از آنجایی که تسهیلات اعطایی در قالب عقود اسلامی، باید در موضوع تسهیلات صرف گردد، این اقدام مغایر با روح قانون عملیات بانکی بدون ربا (بهره) می‌باشد. همچنین موضوع مذکور، موجب بالا رفتن نرخ مؤثر سود تسهیلات و مآلاً تخلفی از نرخ‌های مقرر توسط شورای پول و اعتبار می‌شود.» بنابراین اقدام به بلوکه نمودن بخشی از تسهیلات اعطایی به

یکی از مهم‌ترین معضلات و مشکلات حادی که نظام بانکی و مؤسسات اعتباری با آن مواجه هستند، تأخیر در بازپرداخت تسهیلات بانکی از سوی دریافت‌کنندگان وام و مشتریان این گونه تسهیلات در سررسید مقرر است. تأخیر در بازپرداخت بدهی از سوی وام‌گیرندگان آثار سوء و تخریب‌کننده‌ای از نظر اقتصادی و اجتماعی بر شبکه پولی و بانکی بر جای می‌گذارد، زیرا نپرداختن اقساط مقرر در سررسید تعیین شده موجب کاهش بازدهی و توانایی و ناکارآمدی بانک و مؤسسه اعتباری در قبال سپرده‌گذاران و چه بسا موجب ورشکستگی شود. اختلال در برنامه‌های اقتصادی، خسارت ناشی از کاهش ارزش پول، گسترش تخلفات مالی و سلب اعتماد عمومی، خسارت ناشی از نبود نفع، سنگین‌تر شدن دریافت وثایق و تضامین، خسارت ناشی از هزینه‌های قضایی و اجرای وصول مطالبات و افزایش نرخ سود تسهیلات بانکی از جمله مواردی است که تأخیر وام‌گیرندگان در بازپرداخت تسهیلات در پی دارد. در مقابل، بانک‌ها و مؤسسات اعتباری نیز در چارچوب وظایف و تکالیفی که قانون‌گذار به‌عهده آنها گذاشته است، موظف و مکلف به رعایت قوانین و بخشنامه‌های بانک مرکزی و شورای پول و اعتبار و مصوبات دولتی می‌باشند، زیرا عدم رعایت قوانین و بخشنامه‌ها و مصوبات مذکور بدو موجب ایجاد سوالات پرابهام برای مشتریان و پس از آن باعث بروز مشکلات حادی بین بانک و تسهیلات گیرنده می‌گردد. مطابق ماده ۷ آیین‌نامه فصل پنجم قانون عملیات بانکی بدون ربا -بهره- مصوب ۱۳۶۲/۱۲/۷ «بانک‌ها مکلفند دستورها و بخشنامه‌های بانک مرکزی را که به موجب قوانین و آیین‌نامه‌های متکی به آن صادر می‌گردد به‌موقع اجراء بگذارند» همچنین بر اساس ماده ۳۷ قانون پولی و بانکی کشور مصوب ۱۳۵۱/۴/۱۸ با آخرین اصلاحات «بانک‌ها مکلفند مقررات این قانون و آیین‌نامه‌های متکی به آن و دستورهای بانک مرکزی ج.ا.ایران را که به موجب این قانون یا آیین‌نامه‌های متکی بر آن صادر می‌شود و همچنین مقررات اساسنامه مصوب خود را رعایت کنند.» تکلیف بانک‌ها در مواد قانونی فوق‌الذکر در نظریه شماره ۷/۹۳/۱۰۹ مورخ ۱۳۹۳/۱/۲۷ مورد تأکید اداره کل حقوقی قوه قضاییه قرار گرفته است. طبق نظر مشورتی مزبور «با توجه به الزامی بودن رعایت مصوبات پولی و بانکی بانک مرکزی برای کلیه

و تسهیلات مالی که بانکها تا تاریخ اجرای قانون عملیات بانکی بدون ربا مصوب ۱۳۶۳/۶/۸ مجلس شورای اسلامی به اشخاص حقیقی و حقوقی تحت هر عنوان پرداخت نموده‌اند و مقرر بوده است که بدهکار در سررسید معینه تسهیلات مالی و وجوه دریافتی را اعم از اصل و سود و سایر متفرعات مسترد دارد بر اساس مقررات و شرایط زمان اعطای این وجوه و تسهیلات قابل مطالبه و وصول است. کلیه محاکم دادگستری و مراجع قضایی و دوایر اجرای ثبت مکلفند طبق مقررات و شرایط زمان اعطاء وجوه و تسهیلات رسیدگی و نسبت به صدور حکم و وصول مطالبات بانکها اعم از (اصل و هزینه‌ها و خسارات و متفرعات متعلقه، خسارت تأخیر تأدیه، جریمه عدم انجام تعهد و غیره) اقدام نمایند.

۶- بر اساس ماده ۲۰ قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقای نظام مالی کشور مصوب ۱۳۹۴/۲/۱، دولت موظف به تعیین تکلیف نرخ و فرآیند تسویه بدهکاران ارزی از محل ذخیره ارزی می‌باشد. مطابق ماده ۴۶ قانون مذکور، بانک مرکزی با احراز سه شرط، رسیدگی به اسناد و حسابرسی دقیق، احراز ورود کالا به کشور و رعایت ضوابط قیمت‌گذاری و عرضه توسط دریافت‌کننده تسهیلات، موظف می‌باشد از محل حساب مازاد حاصل از ارزیابی خالص دارایی‌های خارجی، تفاوت ریالی ناشی از تعهدات ارزی قطعی با نرخ رسمی ارز تا نرخ ارز روز پرداخت ناشی از واردات کالا و خدمات تا پایان سال ۱۳۹۱ را تأمین نماید.

۷- طبق نامه رییس بانک مرکزی به وزیر امور اقتصاد و دارایی، از آنجایی که شروط مقرر در ماده مزبور در عمل امکان تسویه با واردکنندگان را با مشکل مواجه ساخته و اعتراض آنها را به این شروط در پی داشته است، مراتب در شصت و هفتمین جلسه شورای گفتگوی دولت و بخش خصوصی به ریاست آقای دکتر طیب‌نیا وزیر وقت امور اقتصاد و دارایی مطرح و پس از بحث و تبادل نظر پیرامون موضوع مطروحه در کار گروهی با حضور نمایندگان وزارت اقتصاد و دارایی، مجلس شورای اسلامی، بانک‌های تجاری منتخب، اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران و بانک مرکزی مورد بررسی قرار گرفته و مصوبه شورای مزبور طی نامه شماره ۱۳۰۱۳/۱۳۰۱۳-ص مورخ ۹۶/۴/۱۹ ابلاغ و ماده ۴۶ به شرح ذیل اصلاح شده است:

«ماده ۴۶- به بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران اجازه داده می‌شود از محل حساب مازاد حاصل از ارزیابی خالص دارایی‌های خارجی، تفاوت ریالی ناشی از تعهدات ارزی قطعی با نرخ رسمی ارز تا نرخ ارز روز پرداخت ناشی از واردات کالا و خدمات تا پایان سال ۱۳۹۱ را پس از رسیدگی به اسناد و حسابرسی تأمین نماید.»

۵- طبق بخشنامه شماره ۸۸/۱۰۵۹۷۲ مورخ ۱۳۸۸/۵/۱۹

بانک مرکزی و مصوبه شورای پول و اعتبار در جلسه مورخ ۱۳۸۸/۳/۹ کمیسیون اقتصادی دولت «مبالغ پرداختی از سوی مشتریان بعد از سررسید تسهیلات اعطایی بین سه جزء اصل تسهیلات، سود (در عقود مشارکتی، فواید مترتب بر اصل) و وجه التزام تأخیر تأدیه دین تسهیم بالنسبه گردد. بنابر این در صورتی که مشتری در سررسید مقرر نتواند قسط تسهیلات دریافتی را پرداخت نماید و پس از آن مبلغی پرداخت کند، وجوه پرداخت شده صرفاً به نسبت بین اصل وام، سود و خسارت تأخیر تأدیه تقسیم گردد.

۶- بر اساس نامه شماره ۱۱۳۸-س/۲ مورخ ۱۳۷۱/۲/۲۷ اداره کل امور اسناد و سر دفتران سازمان ثبت و طبق تصمیم متخذه مورخ ۱۳۷۱/۲/۲۰ شورای عالی ثبت (قسمت اسناد) بعد از صدور اجرائیه محاسبه خسارت دیر کرد به عهده اجراء می‌باشد و محاسبه خسارت دیر کرد توسط بانک نسبت به وجوه پرداختی وسیله مدیون (جهت ایام بعد از صدور اجرائیه) محمل قانونی ندارد.

۷- به موجب تصویب‌نامه شماره ۱۶۹۰۶۱/ت/۴۹۹۰۹ مورخ ۱۳۹۲/۱۱/۸ هیأت وزیران که طی بخشنامه شماره ۹۲/۳۷۷۵۴۰ مورخ ۱۳۹۲/۱۲/۲۲ به کلیه بانکها و مؤسسات اعتباری ابلاغ گردیده است ماده ۱۱ «ببین‌نامه وصول مطالبات سررسید گذشته، معوق و مشکوک‌الوصول مؤسسات اعتباری (ریالی و ارزی) بشرح ذیل اصلاح شده است: «ماده ۱۱- مؤسسه اعتباری به منظور تسهیل تسویه بدهی‌های غیر جاری مشتریان می‌تواند با رعایت قوانین و مقررات مربوط برای یک بار با استفاده از یکی از راهکارهای زیر یا ترکیبی از آنها نسبت به تعیین تکلیف بدهی مشتری اقدام نماید:

الف- بخشش وجه التزام تأخیر تأدیه دین حداکثر به میزان مابه‌التفاوت نرخ وجه التزام تأخیر تأدیه دین با نرخ سود تسهیلات مندرج در قرارداد.

ب- تقسیت مجدد بدهی حداکثر به مدت پنج سال.

پ- امهال بدهی حداکثر به مدت شش ماه.

۸- حسب ماده ۱۲ تصویب نامه هیأت وزیران به شماره ۱۵۳۹۶۵/ت/۴۱۴۹۸ - مورخ ۱۳۸۸/۳/۳ که تحت عنوان «آیین‌نامه وصول مطالبات سررسید گذشته، معوق و مشکوک‌الوصول مؤسسات اعتباری (ریالی/ارزی)» طی بخشنامه شماره ۸۸/۱۷۵۲۰۸ مورخ ۱۳۸۸/۱۱/۸ به کلیه بانکها و مؤسسات مالی و اعتباری ابلاغ شده است، «ماده ۱۲- مؤسسات اعتباری موظفند از تاریخ ابلاغ این آیین‌نامه قراردادهای اعطای تسهیلات بانکی را به‌گونه‌ای تنظیم نمایند که وجه‌التزام تأخیر تأدیه برای تمامی تسهیلات ریالی و ارزی از تاریخ سررسید و نسبت به مانده بدهی علاوه بر نرخ سودبخش اقتصادی موردنظر به صورت شروط ضمن عقد به

شرح زیر دریافت شود:

الف- تا قبل از آنکه در فصل مطالبات سررسید گذشته قراربگیرد (کمتر از دوماه) معادل شش درصد (۶٪)

ب- پس از انتقال به مطالبات سررسید گذشته و تا قبل از ورود به سرفصل معوق (بیش از دو ماه و کمتر از شش ماه) معادل هشت درصد (۸٪)

پ- پس از انتقال به سرفصل مطالبات معوق و تا سه ماه پس از آن (بیش از شش ماه و کمتر از نه ماه) معادل ده درصد (۱۰٪)

ت- در صورتی که مطالبات بیش از سه ماه در سرفصل مطالبات معوق باقی مانده و هنوز به سرفصل مطالبات مشکوک‌الوصول انتقال نیافته باشد (بیش از نه ماه و کمتر از هجده ماه) معادل دوازده درصد (۱۲٪)

ث- در صورتی که مطالبات به سرفصل مطالبات مشکوک‌الوصول مطابق (بیش از هجده‌ماه) انتقال یابد معادل چهارده درصد (۱۴٪) ماده ۱۲ فوق‌الذکر در تاریخ ۱۳۹۴/۷/۷ طی

بخشنامه شماره ۹۴/۱۸۴۸۴۷ به شرح ذیل حذف شده است. «حذف نرخ‌های وجه التزام تأخیر تأدیه دین به صورت پلکانی بر اساس طبقه مطالبات (شامل سررسید گذشته، معوق و مشکوک‌الوصول) در دامنه شش الی چهارده درصد به علاوه نرخ سود تسهیلات (موضوع ماده ۱۲ آیین‌نامه فعلی) و تعیین نرخ وجه التزام واحد برای تمامی طبقات مطالبات به میزان نرخ سود و نرخ بازده موردانتظار تسهیلات به ترتیب در تسهیلات اعطایی بر مبنای عقود مشارکتی و عقود غیرمشارکتی به علاوه شش درصد.» شایان ذکر است که بر اساس جدول اعلامی از سوی بانک مرکزی نرخ سود تسهیلات برای تمامی رشته‌ها در حال حاضر معادل ۱۸ درصد می‌باشد، که با در نظر گرفتن شش درصد مذکور، نرخ وجه التزام تأخیر تأدیه در بازپرداخت تسهیلات باید از سوی بانکها و مؤسسات اعتباری حداکثر معادل ۲۴ درصد مورد محاسبه قرار گیرد.

۹- مطابق بند (ج) ماده ۳۵ قانون پولی و بانکی کشور و ماده ۸۶ آیین‌نامه نحوه تأسیس و اداره مؤسسات اعتباری غیردولتی، هر مؤسسه اعتباری در مقابل خساراتی که در اثر عملیات آن متوجه مشتریان می‌شود، مسؤول و متعهد جبران آن خواهد بود. مدیرعامل، رییس هیأت مدیره اعضای هیأت عامل و اعضای هیأت مدیره هر مؤسسه اعتباری نیز در مقابل مشتریان مسؤول خساراتی می‌باشند که به علت تخلف هر یک از آنها از مقررات و قوانین و آیین‌نامه‌های مربوط به این قانون یا اساسنامه آن مؤسسه اعتباری به مشتریان وارد می‌شود. بنابراین در صورتی که علی‌رغم پیگیری‌های متقاضی دریافت وام، پرداخت بخشی از تسهیلات از طرف بانک عامل به تعویق افتد، سود و جریمه و خسارت شامل این دوره نمی‌گردد.